

Viittomakielistä työvoimaa, ole hyvä!

Kaisa Alanne

Tässä artikkelissa pohditaan työelämän kielitaitoa viittomakielisten näkökulmasta. Millainen kielitaito viittomakielisillä on ja millaista kielitaitoa heiltä vaaditaan työpaikalla? Näihin kysymyksiin ei ole olemassa yksinkertaisia vastauksia, sillä työssä käyvien kuurojen kielitaidosta ei ole olemassa tutkimustietoa. Pelkällä viittomakielellä pärjää nykyään kuitenkin vain harvassa työpaikassa. Viittomakieliset kohtaavatkin edelleen ennakkoluuloja työpaikoillaan, mutta kehitys on kuitenkin menossa myönteisempään suuntaan.

Mitä kieltä työpaikat käyttävät?

Suomessa työpaikat ovat pääasiallisesti suomenkielisiä ja ruotsinkielisiäkin työyhteisöjä löytyy sieltä täältä. Kansainvälisillä markkinoilla pyörivien suomalaisten yhtiöiden työkieli on useimmiten joko englanti tai ruotsi (esimerkiksi Nokia ja Nordea). Työpaikat voivat itse määritellä, mitkä kielet toimivat kunkin tahon työkielinä. Esimerkiksi viittomakielisten etujärjestö Kuurojen Liiton säännöissä todetaan, että liiton kielet ovat suomi, ruotsi ja suomalainen viittomakieli ja näin ollen liiton kokouksissa ja tiedotustilaisuuksissa pääasiallisesti viitotaan ja puhutaan suomea tai ruotsia. Meidän on hyvä huomioida se, ettei suomalaisessa lainsäädännössä ole erillisiä säädöksiä siitä, millaisia kielellisiä oikeuksia työntekijöillä on työelämässä. Toisaalta esimerkiksi työsopimuslaissa (55/2011) sovelletaan muun lainsäädännön keskeisiä säädöksiä, kuten perustuslain (731/1999) perusoikeuksia sekä yhdenvertaisuuslakia (24/2011). Työsopimuslain mukaan *työnantaja ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa työntekijöitä eri asemaan [...] kielen [...] vuoksi*. Joissakin hallinnon viroissa työntekijöiden on osoitettava suomen ja ruotsin kielen taitonsa. Tästä säädetään tarkemmin valtioneuvoston asetuksessa suomen ja ruotsin kielen taidon osoittamisesta valtionhallinnossa (481/2003).

Millainen kielitaito viittomakielisillä on?

Keskustelin taannoin työtoverien ja tuttavien kanssa viittomakielisten (kuurojen) kielitaidosta työelämässä. Aihe on sinänsä mielenkiintoinen, mutta kukaan ei ollut tullut tarkemmin ajatelleeksi, millä kielitaidolla viittomakieliset tulevat yleensä toimeen työpaikoillaan. Viittomakielisten kuurojen, joiden äidin- tai ensikieli on suomalainen tai suomenruotsalainen viittomakieli, luku- ja kirjoitustaidot vaihtelevat yksilöllisesti, koska suomi tai ruotsi on heille ensimmäinen kirjoitettu kieli. Osa kuuroista hallitsee suomen tai ruotsin kielen erinomaisesti ja monelta englantikin sujuu. Osa taas pystyy juuri ja juuri ymmärtämään yksinkertaisia lauseita. Silti työelämässä pelkästään suomalaisella tai suomenruotsalaisella viittomakielellä ei pärjää - paitsi poikkeuksellisesti muutamilla työpaikoilla. Muistan hyvin vanhempien kuurojen kertoneen, että kun he

olivat esimerkiksi tehtaassa töissä, niin heille riitti oikein hyvin, kun työnjohtaja tuli näyttämään heille mallipiirroksia ja laskelmia. Kuurot katsoivat papereita tovin ja tekivät täsmälleen sellaisia töitä kuin mitä heidän toivottiin tekevän. Niissä tilanteissa suomen tai ruotsin kielen käyttö oli voinut jäädä aika vähäiseksi. Viime vuosikymmeninä työpaikoilla on siirretty vähitellen tietokonekauteen ja toimeksiannot tapahtuvat entistä enemmän sähköisesti kirjoitetulla kielellä. Näin ollen työnjohtaja tai esimies ei välttämättä tule enää työntekijän luo keskustelemaan tai näyttämään, mitä pitäisi tehdä. Monilla työpaikoilla järjestetään esimerkiksi viikkopalavereja säännöllisesti ja työtehtävät jaetaan tiimin kesken. Joissakin työpaikoissa työntekijät tekevät myös kirjallisia viikkoraportteja. Kuurojen liiton järjestämissä työllisyysseminaareissa on todettu, että viittomakieliset ovat kouluttautuneet entistä paremmin ja sijoittuneet työelämään suhteellisen hyvin, mutta valtaväestöön nähden heidän työttömyysasteensa on tavallisesti korkeampi. Tämä ongelma johtuu lähinnä siitä, ettei viittomakielisiä kuuroja haluta ottaa töihin kuuroutensa eikä kielensä takia.

Mitä kielitaitoja viittomakielisiltä vaaditaan työpaikalla?

Tuohon kysymykseen en oikein osaa yksinkertaisesti vastata. Peruskoulua käyvien kuurojen suomen kielen taitoa on tutkittu ja englannin osaamista on myös tarkasteltu, mutta työssä käyvien kuurojen kielitaitoa ei ole vielä tutkittu. Tässä tilanteessa minun on turvauduttava mutua-tuntumaani ja käytäväkeskustelun tasoisiin tietoihini. Tänä päivänä jokaisen suomalaisen työntekijän on omien etujensa vuoksi hallittava suomea vähintään auttavasti, jotta selviytyisi jokapäiväisestä työn hoitamisesta, mutta hänellä on kuitenkin oltava mahdollisuus oman äidinkielen käyttöön työpaikallaan. Kielitaitovaatimukset ovat sidoksissa ammattiin, sillä esimerkiksi Yleisradion viittomakielisten uutisten toimittajan on osattava suomen kieli erinomaisesti ja myös englannin ja ruotsin kielen tuntemus on itsestäänselvyys. Lähihoitaja taas tekee säännöllisesti raportteja kaikesta, mitä on päivän aikana tehnyt ja raportteja tehdään suomeksi tai ruotsiksi. Asiakaspalvelussa kirjoitetun kielen hallinta on välttämättömyys. Kuurot ovat joskus sanoneet, että esimerkiksi suomen kielen passiivilauseet ovat hankalia, sillä niistä ei saa selville, kenen pitäisi tehdä mitään.

Teknologian ansiosta viittomakieliset kuurot ovat oppineet hyödyntämään matkapuhelimen ja tietokoneen tuomia etuja. Kommunikointi esimiehen tai työtoverin kanssa voi onnistua lähettämällä tekstiviestejä tai sähköpostiviestejä. Monet kuurot tietävät, ettei oma suomen kielen taito ole täydellinen, mutta he uskaltavat kuitenkin kirjoittaa suomea lukuisista kirjoitusvirheistään (lähinnä sijamuodoista) huolimatta. Onkin tärkeää, että työnantaja ymmärtää, että suomi tai ruotsi on viittomakielisen kuuron ensimmäinen kirjoitettu kieli, joten mahdollisuus kirjoitusvirheisiin tai erilaiseen sananjärjestykseen on olemassa eikä tästä saisi syntyä työntekoon vaikuttavia ongelmia.

Mitä viittomakieliset työntekijät antavat työyhteisölle?

Viittomakieliset kuurot ovat valitettavasti kohdanneet ennakkoluuloja työyhteisössään, erityisesti kokous- ja tiedotusjärjestelyissä. Työnantajat eivät tiedä, kuinka käytännön järjestelyistä voi sopia. On melko tavallista, että viittomakielinen työntekijä on työpaikallaan ainoa, joka käyttää viittomakieltä. Työntekijälle on erittäin tärkeää, että kokouksiin tai koulutuksiin tilataan viittomakielen tulkkaus, jotta hän voi osallistua keskusteluihin omalla äidinkielellään. Tulkkauksen tarkoitus onkin varmistaa kielellinen tasa-arvo molemmiin puolin. Suomen- ja/tai ruotsinkieliset kokous- ja muut tiedotemateriaalit ovat myös aina hyödyllisiä. Suomen viittomakielten kielipoliittinen ohjelma (2010) muistuttaa, että monikielisyys alkaa olla suomalaisillekin tuttua. Monissa työyhteisöissä on maahanmuuttajia tai vierailevia työntekijöitä, joiden kieli on muu kuin suomi tai ruotsi. Englantikin alkaa olla vallitseva työkieli monessa yrityksessä.

Viittomakieli on siis kieli muiden kielten joukossa. Muutamilla työpaikoilla on ryhdytty opiskelemaan viittomakieltä, jotta arjen vuorovaikutus helpottuisi. Lisäksi joissakin työtehtävissä, erityisesti asiakaspalvelutehtävissä maksetaan viittomakielen taidosta kielilisiä vieraiden kielten tavoin ja on myös

sellaisia työpaikkoja, joissa viittomakielen taito on edellytys. Me kaikki tiedämme, että sujuva kommunikointi, tiedonvaihto ja kulttuurien tuntemus vaikuttavat myönteisesti minkä tahansa työyhteisön hyvinvointiin.

Kirjoittaja on Kuurojen Liitto ry:n kehittämisjohtaja ja Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen Viittomakielen lautakunnan puheenjohtaja.

Lähteet:

Suomen viittomakielten kielipoliittinen ohjelma 2010. Kuurojen Liitto ry ja Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 158. Vantaa: Multiprint. http://www.kl-deaf.fi/fi-FI/Viittomakielipoliittinen_ohjelma (suomalaisella viittomakielellä, suomeksi ja ruotsiksi)

Suomen perustuslaki (731/1999)

Työsopimuslaki (55/2001)

Yhdenvertaisuuslaki (21/2004)

Valtioneuvoston asetus suomen ja ruotsin kielen taidon osoittamisesta valtionhallinnossa (481/2003)